



Sygn. akt I CSK 469/08

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 24 czerwca 2009 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Marek Sychowicz (przewodniczący)

SSN Wojciech Katner (sprawozdawca)

SSN Krzysztof Strzelczyk

w sprawie z powództwa J.Z.

przeciwko J. S.A.

o zapłatę,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym

w Izbie Cywilnej w dniu 24 czerwca 2009 r.,

skargi kasacyjnej powoda od wyroku Sądu Apelacyjnego

z dnia 9 kwietnia 2008 r., sygn. akt [...],

- 1. odrzuca skargę kasacyjną w części rozstrzygnięcia Sądu Apelacyjnego dotyczącego roszczenia powódki G.Z.,**
- 2. oddala skargę kasacyjną w pozostałej części,**
- 3. zasądza kwotę 3.600 (trzy tysiące sześćset) złotych od powoda J.Z. na rzecz pozwanego, tytułem zwrotu kosztów postępowania kasacyjnego.**

Uzasadnienie

Sąd Okręgowy w W. wyrokiem z dnia 27 lipca 2007 r. zasądził od pozwanej J. S.A. na rzecz powodów: J.Z. kwotę 679.398,30 złotych i G.Z. kwotę 916.957,90 złotych wraz z kosztami.

Sąd ten ustalił, że w 2000 r. „J.”, będąca poprzednikiem pozwanej udzieliła Spółce z o.o. „A.” pożyczki na kwotę 2.500.000 złotych. Powodowie byli poręczycielami tej pożyczki. Przed terminem zwrotu pożyczki powodowie sprzedali pożyczkodawcy nieruchomości za łączną kwotę 1.596.356,20 złotych, a cena sprzedaży została zarachowana na poczet spłaty pożyczki. Dłużnik nie spłacił pożyczki w terminie i pożyczkodawca, będący pozwanym w niniejszej sprawie uzyskał w postępowaniu upominawczym nakaz zapłaty na kwotę 5.071.353,57 złotych. Na kwotę tę składały się, poza kwotą pożyczki także skapitalizowane odsetki. W wyniku egzekucji wierzyciel otrzymał kwotę 5.455.065,67 złotych od dłużnika i poręczycieli. Pożyczka została w rzeczywistości rozliczona z nadpłatą, co najmniej o kwotę 1.592.187 złotych, czyli o wartość poręczenia udzielonego przez powodów.

Powództwo wniesione przez powodów przeciwko „J.” S.A. i „A.” Spółce z o.o. zostało oddalone prawomocnie w 2006 r. z powodu nie udowodnienia przesłanek odpowiedzialności, zarówno z tytułu czynu niedozwolonego, jak i nienależytego wykonania umowy pożyczki oraz poręczenia. Roszczenie regresowe skierowane przeciwko „A.” Sp. z o.o., oparte na art. 518 § 1 pkt 1 k.c. zostało uznane za przedawnione. W tej sytuacji, zdaniem Sądu wydającego wyrok w I instancji, należało oprzeć powództwo na przepisach o nienależnym świadczeniu. Roszczenie stało się wymagalne przeciwko J. SA. w oparciu o te przepisy, ze względu na odpadnięcie podstawy prawnej świadczenia (art. 410 § 2 k.c.), ponad kwotę wynikającą z umowy pożyczki i poręczenia.

Apelacja pozwanego zarzuciła naruszenie art. 410 § 2 k.c. przez jego niewłaściwe zastosowanie oraz art. 233 § 1 i art. 316 § 1 k.p.c. poprzez dokonanie dowolnej oceny materiału dowodowego bez jego wszechstronnego rozważenia,

a także art. 328 § 2 k.p.c. przez niewskazanie i nie uzasadnienie w sposób prawidłowy podstawy prawnej wyroku. Sąd Apelacyjny podzielił zastrzeżenia strony pozwanej i zmienił wyrok Sądu I instancji, oddalając powództwo w całości.

Skarga kasacyjna jest oparta na obu podstawach wskazanych w art. 398³ § 1 k.p.c. Zarzuty naruszenia prawa materialnego dotyczą art. 518 § 1 pkt 1 k.c. w zw. z art. 410 § 2 k.c. i art. 883 k.c. (błędnie określonego jako przepisu k.p.c.) przez ich niewłaściwe zastosowanie lub niezastosowanie. Naruszenie prawa procesowego odnosi się do art. 233 § 1 i art. 316 § 1 k.p.c., poprzez błędne ustalenia faktyczne, a ze względu na ten zarzut, także naruszenia prawa materialnego, to jest art. 883 k.c. w związku z art. 494 § 1 k.p.c. W uzasadnieniu skargi kasacyjnej zarzuca się pozwanej Spółce podstępne działanie wobec powodów przy udzielaniu pożyczki, za którą powodowie poręczyli, jak też odwołuje do postępowania karnego prowadzonego przeciwko osobom związanym bezpośrednio z pozwanym, w związku z przestępstwami popełnionymi przy zawieraniu umowy, której dotyczyło poręczenie, wreszcie działania na szkodę spółki będącej pożyczkobiorcą, a następnie włączonej do pozwanego. Wnioski skarżącego obejmują uchylenie w całości zaskarżonego wyroku lub uchylenie tego wyroku i zasądzenie na rzecz powoda dochodzonych kwot.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna jest niezasadna.

Najpierw należy rozstrzygnąć kwestię procesową która się pojawia w treści skargi. Powód J.Z. poinformował w niej o nabyciu w drodze darowizny od powódki G.Z. całej wierzytelności i w związku z tym wniósł skargę samodzielnie, już jako jedyny powód. Tymczasem, zgodnie z art. 192 pkt 3 k.p.c. jednym ze skutków doręczenia pozwu jest to, że „zbycie w toku sprawy rzeczy lub prawa, objętych sporem, nie ma wpływu na dalszy bieg sprawy, nabywca może jednak wejść na miejsce zbywcy za zezwoleniem strony przeciwnej”. Z akt sprawy, w tym z odpowiedzi na skargę kasacyjną wynika, że takiej zgody pozwanego nie było, więc skarga dotyczy tylko kwoty dochodzonej przez skarżącego i tylko w zakresie zarzutów, które mu indywidualnie przysługują. W tej sytuacji należało odrzucić

skargę kasacyjną w tej części rozstrzygnięcia Sądu II instancji, która dotyczy roszczenia powódki G.Z.

W odniesieniu do zarzutów podniesionych przez J.Z. stwierdzić należy, że w okolicznościach tej sprawy, nie przysługuje mu roszczenie oparte na przepisach o nienależnym świadczeniu mimo, że w przypadku przedawnienia roszczenia służącego powodowi do dłużnika na podstawie art. 518 § 1 k.c. zazwyczaj można się posłużyć, co powszechnie przyjmuje doktryna prawa, konstrukcją bezpodstawnego wzbogacenia (nienależnego świadczenia, art. 410 § 2 k.c. w zw. z art. 405 k.c.). W tym przypadku tak nie jest, ponieważ dotychczasowi powodowie w tej sprawie spełnili świadczenie jako poręczyciele wtedy, gdy ich zobowiązanie nie było wymagalne. Spowodowane to było z kolei tym, że nie zostały spełnione przesłanki z umowy poręczenia.

Z art. 876 § 1 k.c. wynika, że poręczenie jest umową przez którą poręczyciel zobowiązuje się względem wierzyciela wykonać zobowiązanie na wypadek, gdyby dłużnik zobowiązania nie wykonał. Tymczasem powodowie spełnili świadczenia wynikające z poręczenia mimo, że wierzyciel ich do tego jeszcze nie wzywał. Wykonanie to na moment spełniania świadczenia wypełniało przesłanki z art. 518 § 1 k.c., jako spłacenie wierzyciela przez osobę trzecią, trudno je jednak uznać wtedy za wykonanie zobowiązania z umowy poręczenia, jako zobowiązania akcesoryjnego wobec zobowiązania dłużnika (art. 879 § 1 k.c.). Późniejsze nie wykonanie zobowiązania przez dłużnika i potrzeba wyegzekwowania należności na drodze sądowej nie ma dla tej kwestii znaczenia. W rezultacie doszło do wskazanej wcześniej nadpłaty, należy zatem uznać, że świadczenie poręczycieli nie było potrzebne dla zaspokojenia wierzyciela. W postępowaniu nie zostało wywiezione, z jakiej przyczyny prawnej powodowie spełniali świadczenia na rzecz pozwanej Spółki, zanim należałoby to czynić z tytułu umowy poręczenia. Nie ma to znaczenia dla stwierdzenia, że ze strony powoda J.Z. było to świadczenie na rzecz pozwanego (sprzedanie nieruchomości) nie wynikające z zobowiązania, jakie na chwilę jego spełniania rodziła umowa poręczenia.

Mimo to, świadczenie powoda, z natury swojej nienależne, nie podlega zwrotowi. Z art. 411 pkt 1 k.c. wynika, że nie można żądać zwrotu świadczenia, jeśli

spełniający to świadczenie wiedział, że nie był do świadczenia zobowiązany (wyjątki, które przepis wymienia nie mają w tym przypadku zastosowania). Z ustalonego stanu faktycznego wynika, że wyczerpuje on przesłanki tego przepisu, skoro spełnienie świadczenia nastąpiło zanim powód, jako poręczyciel dowiedział się, że dłużnik świadczenia nie spełnił, albo, że to od niego wierzyciel oczekuje spełnienia świadczenia (por. orz. SN z dnia 18 lipca 1952 r. C 809/52, OSN 1954, nr II, poz. 27). Z kolei, art. 411 pkt 4 k.c. również wyłącza żądanie zwrotu świadczenia, jeżeli świadczenie zostało spełnione, zanim wierzytelność stała się wymagalna. I ten przepis jest wypełniony w ustalonym stanie faktycznym. Jeśli by nawet uznać, że ze względu na świadczenie powoda nastąpiło bezpodstawne wzbogacenie wierzyciela, który uzyskał nadpłatę ponad wierzytelność i, że to nastąpiło kosztem powoda, jako poręczyciela, a podstawa jego świadczenia odpadła wskutek spełnienia świadczenia wobec wierzyciela (art. 410 § 2 w zw. z art. 405 k.c.), to i tak powód spełnił swoje świadczenie, jak to zostało powyżej wykazane, zanim wierzytelność stała się wymagalna, mało tego, wymagalna i tak się nie stała. Utracił zatem w tym przypadku roszczenie o zwrot na podstawie przepisów o bezpodstawnym wzbogaceniu (nienależnym świadczeniu); por. wyrok SN z dnia 23 maja 1980 r. IV PR 200/80, LEX nr 8238. Nie oznacza to oczywiście, że jeśli spełnienie świadczenia nie nastąpiłoby w takich okolicznościach, jak w niniejszej sprawie, to poręczyciel nie mógłby skorzystać z przepisów o bezpodstawnym wzbogaceniu wobec wierzyciela, jeśli utracił możliwość dochodzenia roszczenia od dłużnika, jak też na podstawie innych przepisów, co jest podnoszone w uzasadnieniu skargi kasacyjnej.

Zatem uogólniając powyższą sytuację można stwierdzić, że w przypadku, w którym poręczyciel utracił możliwość dochodzenia wobec dłużnika świadczenia spełnionego względem wierzyciela, tak jak w sprawie niniejszej z powodu przedawnienia roszczenia wynikającego z art. 518 § 1 k.c., a wierzyciel otrzymał od dłużnika świadczenie przewyższające wierzytelność, to oparcie roszczenia poręczyciela wobec wierzyciela na przepisach o nienależnym świadczeniu, ze względu na odpadnięcie podstawy prawnej świadczenia (art. 410 § 2 w zw. z art. 405 k.c.), może mieć miejsce tylko wtedy, gdy spełnienie świadczenia przez poręczyciela nie nastąpiło w okolicznościach wskazanych w art. 411 k.c.

Wobec powyższego nie jest potrzebne odrębne rozważanie zarzutów, odnoszących się do naruszenia przez zaskarżony wyrok przepisów postępowania cywilnego, jako że połączone one zostały w skardze kasacyjnej z rozważonymi już przepisami materialnoprawnymi. Zarzuty odnoszące się do ustalonego stanu faktycznego nie podlegają ocenie Sądu Najwyższego, nie mogą też być uwzględnione w postępowaniu kasacyjnym nowe fakty, przytaczane w związku ze sprawą, przez skarżącego (art. 398¹³ § 2 k.p.c.).

Mając powyższe na uwadze Sąd Najwyższy orzekł jak w sentencji na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c., a o kosztach rozstrzygnął na podstawie art. 98 k.p.c. w zw. z art. 398²¹ i art. 391 § 1 k.p.c.